

บทที่ 4

ข้อมูลประกอบการวิจารณ์วรรณคดี

ในการวิจารณ์วรรณคดี นอกจากผู้วิจารณ์มีความรู้พื้นฐานทางวรรณคดีเพื่อวิจารณ์
ให้ได้ผลดีแล้ว (ดังกล่าวแล้วในบทที่ 3) ผู้วิจารณ์ควรมีความรู้เรื่องอื่น ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูล
ประกอบการวิจารณ์ให้ได้ผลดียิ่งขึ้นอีกด้วย

วรรณคดีที่นำมาวิจารณ์มีหลายประเภท ได้แก่ ร้อยแก้ว ร้อยกรอง และบทละคร
(แบ่งตามประเภทใหญ่ ๆ) ความรอบรู้ในทางวิชาการเฉพาะประเภทวรรณคดี และประวัติ
วรรณคดี ย่อมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยในการวิจารณ์ แต่วรรณคดีโดยทั่วไปนั้นไม่เกี่ยวข้องกับ
แต่เฉพาะเรื่องที่เป็นเนื้อหาหรือศิลปะในทางวรรณคดีโดยตรงเท่านั้น แต่อาจเป็นเรื่องอื่น ๆ
ได้แก่เรื่องเกี่ยวกับศาสนาและพิธีกรรมที่กระทำกันอยู่ในสมัยหนึ่ง เช่นพิธีต้อนรับพระพิพัฒน์
สัตยา หรืออาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อในทางไสยศาสตร์ ดังเช่นที่ปรากฏในลิลิตพระลอ
และเสภาขุนช้างขุนแผน อาจเป็นวรรณคดีที่เรารับถ่ายทอดมาจากชาติอื่น เช่นเรื่อง
รามเกียรติ์และอิเหนา หรือนวนิยายสมัยปัจจุบัน รวมทั้งที่เป็นเรื่องแปล มีเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ
และพฤติกรรมของมนุษย์อย่างกว้างขวางในเนื้อเรื่องนั้น ๆ เรื่องเหล่านี้ทำให้ผู้วิจารณ์มีความ
จำเป็นจะต้องสนใจนอกขอบข่ายของวรรณคดี เพราะในการวิจารณ์นั้นเราจะต้องพิจารณา
วรรณคดีเรื่องนั้น ๆ อย่างเป็นบูรณาภาพ จึงอาจมีเรื่องของประวัติศาสตร์ การเมือง จิตวิทยา
และอื่น ๆ รวมอยู่ในวรรณคดีฉบับนั้นด้วย แม้ผู้วิจารณ์จะตระหนักดีว่าตนกำลังศึกษาและ
วิจารณ์งานศิลปะก็จริง แต่ความรู้ที่อ้างอิงไปถึงนอกขอบเขตของศิลปะทางวรรณคดี ย่อมทำ
ให้งานวิจารณ์นั้นสมบูรณ์ขึ้นอย่างแน่นอน

ในปัจจุบันนี้ มีผู้สนใจในทางวิจารณ์วรรณคดีกลุ่มหนึ่งที่แสดงความสำคัญของ
วรรณคดีคู่กันไปกับสังคม โดยกล่าวว่าศิลปะในการแต่งหนังสือจะต้องแสดงค่านิยมอันถูกต้อง
ของสังคมหรือมีฉะนั้นก็ต้องเป็นเสมือนคู่มือนำความคิดและวิธีใช้สังคม และยังมีผู้ถือกลุ่ม

หนึ่งที่สนใจวิจารณ์วรรณคดีโดยอาศัยทฤษฎีทางจิตวิทยา แม้บุคคลเหล่านี้จะยังนับว่าเป็นกลุ่มเล็กอยู่ก็จริง แต่ก็เป็นกลุ่มนำความคิด และเป็นประจักษ์พยานของความสนใจกับทั้งยังเป็นเครื่องส่งเสริมความก้าวหน้าของวรรณคดีทั้งในด้านการแต่งและการวิจารณ์ แต่จะเป็นความสนใจในแนวใดก็ตาม ผู้วิจารณ์วรรณคดีย่อมตระหนักอยู่เสมอว่าหน้าที่ของตนคือการแสดงคุณค่าของวรรณคดี ให้ผู้อ่านเห็นว่าทฤษฎีและศิลปะการแต่งจะต้องคู่กันไป และที่สำคัญที่สุดก็คือทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจว่าวรรณคดีคือส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ และสังคมมนุษย์

วรรณคดีและผู้แต่ง

การศึกษาวรรณคดีในประเทศไทยที่กระทำกันอยู่โดยทั่วไปคือ การศึกษาประวัติผู้แต่งคู่กันไปกับการศึกษาวรรณคดีแต่ละเรื่อง และบางครั้งการศึกษาประวัติผู้แต่งกลับมีความสำคัญยิ่งกว่าตัววรรณคดีเอง เช่น วามเกียรติ์ฉบับพระเจ้ากรุงธนบุรี มีผู้รู้พระราชประวัติประวัติการแต่ง เนื้อเรื่องย่อ ๆ ของแต่ละตอน หรือบางทีก็รู้ตลอดไปถึงข้อวิจารณ์ (ตามที่ปรากฏในประวัติวรรณคดี) คือจะมีคนที่รู้เรื่องดังกล่าวแล้วข้างต้นเป็นอย่างดี แต่ไม่เคยได้อ่านพระราชนิพนธ์เหล่านั้นเลยก็ได้ (อาจเนื่องด้วยหา วามเกียรติ์ฉบับนั้นอ่านยากก็ได้) ผู้แต่งประวัติศรีปราชญ์จะเล่าประวัติและผลงานของศรีปราชญ์ไปพร้อม ๆ กันอย่างละเอียด แต่จุดที่น่าสนใจอยู่ที่ประวัติของศรีปราชญ์มากกว่าวรรณคดีที่ศรีปราชญ์แต่ง

แต่อย่างไรก็ดี การศึกษาประวัติผู้แต่งมีประโยชน์หลายประการดังเช่น

1) ประวัติผู้แต่งสนับสนุนให้เข้าใจเรื่องเด่นชัดขึ้น และทำให้วรรณคดีน่าสนใจยิ่งขึ้น เช่น เมื่อทราบประวัติสุนทรภู่ว่าเคยอยู่ในวังหลัง และกรมพระราชวังหลังทรงเป็นผู้อำนวยความสะดวกเรื่องโซอิน ทำให้เรามีความเข้าใจว่าเรื่องพระอภัยมณีมีเค้าเงื่อนเกี่ยวข้องกับวรรณคดีจีนเรื่องโซอินได้อย่างไร (ดูคำอธิบายประวัติสุนทรภู่ ของ สมเด็จพระยาตำรากรมราชานุภาพ ต้นเรื่องพระอภัยมณีฉบับคุรุสภาจัดพิมพ์)

2) ผู้แต่งบางท่านกล่าวถึงตนเองในเรื่องที่แต่งไว้ การรู้ประวัติผู้แต่งก็ย่อมทำให้เข้าใจเรื่องได้ดีขึ้น

* ข้อคิดนี้ได้จากวารสารหลายฉบับ เช่น สังคมศาสตร์ปริทัศน์ วิทยาสาร และปาจารย์สาร เป็นต้น ส่วนเรื่องเกี่ยวกับทฤษฎีทางจิตวิทยา ได้จากการศึกษาวรรณคดีวิจารณ์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และปริญาณิพนธ์หลายฉบับของนิสิตปริญญาโทแห่งสถาบันนั้น

ในกรณีที่ผู้แต่งกล่าวถึงตนเองอย่างไม่ชัดเจนนัก ทำให้เป็นข้อคิด หรือเป็นการ
แนะนำศึกษาค้นคว้าหาหลักฐานประกอบ ตัวอย่างเช่น โคลงที่บอกชื่อผู้แต่งในทวาทศมาส
ให้เงื่อนไขเกี่ยวกับผู้แต่ง

ปัญหาเกี่ยวกับประวัติผู้แต่งในวงการศึกษาวรรณคดี ไทย

ผู้ศึกษามักจะประสบปัญหาเกี่ยวกับผู้แต่งในข้อต่อไปนี้

1) ประวัติของผู้แต่งมีน้อยเกินไป หรือไม่มีเลย เช่น ประวัตินายวินทรวิเบศร์
ผู้แต่งนิราศนรินทร์

2) ประวัติผู้แต่งไม่แน่นอน และมีรูปเป็นนิยายมากกว่าเป็นความจริง เช่น
ประวัติศรีปราชญ์ หาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์หรืออื่น ๆ ประกอบยืนยันไม่ได้

3) มีประวัติละเอียดพอสมควร แต่ไม่ให้เป็นประโยชน์ในการศึกษาวรรณคดีมากนัก
เช่นประวัติความเป็นนักเลงสุราของสุนทรภู่ มีเล่าว่าถ้าเมาสุราเมื่อใดเมื่อนั้นก็ว่ากลอนได้
ปราดเปรื่องนักจนเสมียน 2 คนจดไม่ทัน แต่ประวัติเช่นนี้ก็จบลงแต่เท่านั้น ไม่ปรากฏผล
เกี่ยวข้องประการใดกับงานประพันธ์ของสุนทรภู่ ไม่ช่วยให้เข้าใจบทประพันธ์ของสุนทรภู่
ได้ดีขึ้นแต่อย่างใด ผู้อ่านไม่เห็นข้อแตกต่างระหว่างบทประพันธ์ต่าง ๆ พอเป็นที่สังเกตว่า
ตอนใดแต่งขณะเมาสุรา และ ตอนใดแต่ง ขณะปรกติจึงเป็น ประวัติละเอียดที่ไม่สู้เป็น
ประโยชน์ในด้านการวิจารณ์ หรือบางท่านอาจถามตัวเองว่า การที่ปรากฏในประวัติว่า
สุนทรภู่ย้ายที่อยู่จากวัดนั้นไปวัดนี้ มีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับเรื่องย้ายนี้อย่างละเอียดลออขึ้น
ทำให้เข้าใจงานของสุนทรภู่เพิ่มขึ้นอย่างไรบ้าง บางทีความพยายามค้นคว้ารายละเอียดบาง
ประการเกี่ยวกับที่อยู่ของสุนทรภู่อาจไม่ให้เป็นประโยชน์คุ้มค่านักก็เป็นได้

ข้อไปนี้เป็นข้อบกพร่องเกี่ยวกับการศึกษาประวัติผู้แต่งและกาววิจารณ์วรรณคดี

4) การศึกษาประวัติผู้แต่งแยกออกไปเด็ดขาดจากงานประพันธ์ของผู้แต่ง ทำให้
ประวัติกับผลงานแยกจากกัน เป็นการเสียประโยชน์ที่ประวัติควรจะได้สนับสนุนความเข้าใจ
วรรณคดีเรื่องนั้น

5) การศึกษาประวัติผู้แต่งจนไม่ได้ศึกษาตัววรรณคดีอย่างถ่องแท้ ทำให้ไม่ได้รับ
อรรถรสเต็มที่ และไม่เป็นผลดีทางด้านการวิจารณ์

6) ในบางกรณีการรู้จักผู้แต่งทำให้ความเอนเอียงเกิดขึ้นในใจผู้อ่าน เช่น สุภาภิต
สอนหญิงเข้าใจกันว่าเป็นงานของสุนทรภู่ ก็เป็นที่นิยมมาก หรือบางครั้งก็จะยกวรรณคดี

บางเรื่องให้เป็นงานของผู้อื่น ผู้นี้ เพื่อให้มีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น เช่น สุภาวดีพระร่วง ยกให้เป็นงานพระราชนิพนธ์ของพระร่วงเจ้า ชื่อผู้แต่งมีอิทธิพลต่อความนิยมของผู้อ่านได้

นักวิจารณ์ที่จะใช้ประโยชน์ในการอ้างอิงถึงประวัติผู้แต่ง จึงควรถามตนเองอยู่เสมอว่า *ประวัติผู้แต่ง* ครอบคลุมช่วยให้รู้จักและเข้าใจงานประพันธ์ของผู้นี้ได้ดียิ่งขึ้นเพียงไร และใช้ประโยชน์จากการศึกษาประวัติผู้แต่งในการวิจารณ์วรรณคดีตามความเหมาะสม

วรรณคดีและศาสนา

ในวงวรรณคดีไทยมีวรรณคดีที่เกี่ยวกับศาสนาเป็นอันมาก มีทั้งที่มีเนื้อหาคือเรื่องของทางศาสนาโดยตรง เรื่องที่แสดงปรัชญาทางศาสนาและเรื่องที่เกิดจากศรัทธาทางศาสนา

คนไทยส่วนใหญ่มีพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของศิลปะทุกสาขา รวมทั้งสาขาวรรณคดี โดยเฉพาะก่อนอิทธิพลของวรรณกรรมตะวันตกจะแพร่หลายมาถึง ที่มีเนื้อเรื่องเป็นพุทธศาสนาโดยตรง เช่น ไตรภูมิพระร่วง มหาชาติคำหลวง และนันทโศภนันทสุครคำหลวง และยังมีส่วนที่แสดงปรัชญาทางพุทธศาสนา วรรณคดีที่มีพุทธปรัชญาปรากฏอยู่มักเป็นพุทธปรัชญาที่ไม่ลึกซึ้งเกินไปนัก เช่น แสดงถึงความเชื่อกรรมดั่งปรากฏในเรื่องพระลอ เรื่องที่เกี่ยวกับโลกียวิสัยของมนุษย์ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส หรือเกี่ยวกับกิเลสอันเป็นพื้นนิสัยสันดานของมนุษย์ คือ โสกะ โทสะ และโมหะ เหล่านี้มักปรากฏในวรรณคดีแทบทุกเรื่องของเรา วรรณคดีไทยจึงเป็นเรื่องที่เน้นอารมณ์ของมนุษย์ และทำให้มีลักษณะที่เรียกว่า "วรรณคดีแห่งอารมณ์" ส่วนที่แสดงความศรัทธาทางพุทธศาสนา มีปรากฏอยู่เสมอในรูปแบบของวรรณคดี ได้แก่ตอนประณามบทของวรรณคดีแต่ละเรื่อง มักมีบทไหว้พระรัตนตรัยอยู่ตอนต้น หรือมีจะนั้ในคอนท้าย ผู้แต่งแสดงความจำนงขอให้ ได้เกิดในพุทธศาสนาและขอให้ ได้พระโพธิญาณในที่สุด

วรรณคดีไทยไม่กล่าวถึงแต่เฉพาะพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังมีเรื่องความเชื่อตามความคิดดั้งเดิม เรื่องเกี่ยวกับ "ผี" และความเชื่อในลัทธิพราหมณ์ ปรากฏอยู่ในวรรณคดีหลายเรื่อง เช่นในลิลิตโองการแข่งน้ำ มีการไหว้เทพเจ้าของพราหมณ์ในร่ายนำสามบทแรก มีเรื่องผี และเทวดา เทพารักษ์ต่าง ๆ มีการสาปแช่ง อันไม่ใช่คติขั้่งพุทธศาสนา

นอกจากที่กล่าวมาแล้วในวรรณคดีไทยยังปรากฏเรื่องความเชื่อที่เป็นลักษณะของ

คติชาวบ้าน (Folklore และ Folk rites) ได้แก่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับคาถาอาคม หรือไสยศาสตร์ เช่น เรื่องกุมารทอง ผีพราย หุ่นพยนต์ ว่านวิเศษ ยาอายุวัฒนะ ฯลฯ และยังมีความเชื่อในนิยายปรัมปราทำนองเทพนิยาย (Myth) อีกเป็นอันมาก ต่อมาเมื่อเวลาติดต่อกับชาติทางตะวันตก เรื่องของศาสนาที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีขยายตัวออกเป็นศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาสนาของยิว และศาสนาคริสต์นิกายอื่น อย่างที่ปรากฏอยู่ในเรื่องแปล เช่น บทละครเรื่องพริ้งพวงงิ้ว หรือเรื่องแปลงเช่น บทละครเรื่องสาวเครือฟ้า มีคติของศาสนาซันโต (แปลงจาก Madame Butterfly นางเอกเป็นสาวญี่ปุ่น) เรื่องเกี่ยวกับศาสนาในวรรณคดีจึงขยายกว้างขวางออกไปอีก

ในการวิจารณ์วรรณคดีจะมีปัญหาถามว่า เราจะใช้ศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ ของมนุษย์ในการตีความวรรณคดีเพียงไร

หรือมีฉันทน์จะมีปัญหาว่า จะตีความแนวคิดทางศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ อย่างไร

คำตอบปัญหาทั้ง 2 ข้อนี้นี้ว่า อาจตีความหรือทำความเข้าใจได้

1) ในแง่บุคคาธิมฐาน ดังเช่นสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงตีความการเสด็จพระราชดำเนินไป 7 ก้าวของพระสิทธัตถะกุมาร (พระพุทธเจ้า) เมื่อแรกประสูติว่ามีความหมายถึงการเสด็จไปเทศนาสั่งสอนโปรดสัตว์ 7 แคว้นแคว้น

2) โดยอาศัยปรัชญาทางศาสนา ของแต่ละศาสนาเป็นองค์ประกอบ (ในกรณีนี้ต้องอาศัยความรู้ของผู้วิจารณ์เป็นเครื่องช่วยความรู้ความเข้าใจ)

3) โดยอาศัยความรู้ทางมานุษยวิทยา (Anthropology) เป็นองค์ประกอบ (และในกรณีนี้ก็เช่นกันต้องอาศัยความรู้ทางวิชาการสาขานี้ เช่น เรื่องที่เกี่ยวกับสารัตถะที่มีอยู่ซ้ำ ๆ ในนิทานชาวบ้าน)

วรรณคดีกับสังคม

ในระยะเวลาปัจจุบันนี้ มีวรรณคดีเป็นอันมากที่สนใจในสภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจปรากฏเป็นวรรณคดีในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ร้อยกรอง สารคดี เรื่องสั้น และนวนิยาย เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นเรื่องธรรมดาที่ว่ามนุษย์ย่อมหลีกเลี่ยงหนีตนเองไปไม่พ้น และย่อมแสดงความคิดความรู้สึกของตนให้ปรากฏในวรรณคดีที่แต่งขึ้น สังคมมนุษย์จึงมีอิทธิพลต่อนักเขียนและกวีเสมอ

มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า ผู้แต่งวรรณคดีไทยในสมัยก่อน คือสมัยปกครองแบบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยนั้นเป็นผู้ที่อยู่ใน สังคมของตนอย่างสอดคล้องเป็นอันดี ไม่มีข้อขัดแย้งต่อต้าน และลักษณะของสังคมไทย เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวช้า ๆ ไม่สู้มีความเคลื่อนไหวประการใดรุนแรง สถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นแหล่งกำเนิดวรรณคดีได้รับความยกย่องสูงสุด ส่วนที่เป็นประชาราษฎรทั่วไป ไม่สู้มีปรากฏว่าอพยพทั้งบ้านทั้งเมือง นอกจากจะถูกกวาดต้อนในยามสงคราม หรือหนึ่เวลา มีโรคระบาดเท่านั้น

เมื่อลักษณะของสังคมและผู้แต่งเป็นเช่นนี้ ก็ย่อมเป็นธรรมดาที่ว่าวรรณคดีใน สมัยก่อนของเราจะไม่กล่าวถึงปัญหาสังคม หรือความแตกต่างระหว่างฐานะอย่างที่จะต้อง ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงและจะมีตัวเอกเป็นท้าวพระยามหากษัตริย์ทั้งสิ้น

ในระยะเวลาต่อมาประมาณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ พหลเมืองมี การศึกษามากขึ้น การติดต่อกับต่างประเทศมีมากขึ้น และชีวิตในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ความคิดความสนใจต่อสิ่งแวดล้อมของคนเริ่มมีมากขึ้น บุคคลที่เรียกได้ว่าเป็นพวกก้าวหน้า มีปฏิกริยาในเชิงวิจารณ์สังคมของคนมี เช่น ต.ว.ธ. วัฒนาโก และ ก.ส.ร. กุหลาบ เป็นต้น

ความเปลี่ยนแปลง

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบันนี้ ระดับการศึกษา ลักษณะการปกครอง ตลอดจนภาวะต่าง ๆ ในชีวิตสังคมเมืองใหญ่เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ทำให้คนสนใจใน สภาพสังคมของตนมากขึ้น ความคิดอันนี้มีผลกระทบถึงการแต่งหนังสือ มีวรรณคดีประเภท เกี่ยวกับสังคมแพร่หลายมากขึ้น แม้เรื่องแปลที่มีชื่อเรื่องสังคมไทย เช่นเรื่อง คนชี่เซีย ซึ่ง นักเขียนชาวอินเดีย ชื่อภวานี ภัฏฐาจารย์ เป็นผู้แต่ง (ทวีป วรดิถก แปล) มีเนื้อเรื่อง กล่าวถึงโครงสร้างของสังคมซึ่งแบ่งชั้นวรรณะของอินเดีย และวรรณะเป็นตัวละครสำคัญใน การกำหนดชีวิตตัวละครในเรื่อง ก็เป็นที่สนใจของผู้อ่านทั่วไป

นักวิจารณ์ในบัดนี้จึงมีข้อคิดว่า ลักษณะสังคมกิติ การเมือง การปกครองกิติ มีความสำคัญในวงการวิจารณ์วรรณคดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะที่เป็นวรรณคดีสมัยปัจจุบัน

วรรณคดีไทยสะท้อนภาพชีวิตและวัฒนธรรม แสดงลักษณะของสังคม ค่านิยม และอุดมคติของสังคมมาตลอดเวลา หน้าที่ของนักวิจารณ์จึงมีเพิ่มขึ้นในการพิจารณาวรรณ คดีที่มีเนื้อเรื่องเน้นด้านสังคมของมนุษย์

หน้าที่นักวิจารณ์ในการรู้จักสังคม

ผู้วิจารณ์วรรณคดีที่สนใจพิจารณาวรรณคดีในค่านิยม อาจใช้แนวพิจารณาตามหัวข้อต่อไปนี้

- 1) ทำความเข้าใจโครงสร้าง ลักษณะชีวิตและวัฒนธรรมในสังคม ค่านิยม อุดมการณ์ และอุดมคติที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดี โดยพยายามให้ถูกต้องตามความเป็นจริงมากที่สุด
- 2) บทร้อยกรอง ร้อยแก้ว หรือบทละคร ควรได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ตามมาตรฐานและความเป็นไปในสมัยของบทประพันธ์เหล่านั้น การใช้มาตรฐานปัจจุบันในการวิเคราะห์วรรณคดีรุ่นเก่า ย่อมให้ความเที่ยงธรรมแก่วรรณคดีนั้นๆ ไม่ได้สมบูรณ์
- 3) ผู้วิจารณ์จะต้องมีความเข้าใจที่จะแยกข้อที่เป็นข้อเท็จจริง และข้อที่เป็นความเห็นของผู้แต่ง ออกจากกันได้อย่างถูกต้อง
- 4) วรรณคดีบางเรื่องอาจมีคุณค่าทางด้านศิลปะการแต่งสูง แต่มีค่าน้อยในด้านหลักฐานข้อเท็จจริง หรือบางเรื่องก็เป็นไปโดยนัยตรงกันข้าม คือผู้แต่งเขียนอย่างแห้งแล้งไม่น่าอ่าน แต่ถูกต้องด้วยหลักฐานดีมาก ผู้วิจารณ์จึงจะต้องแยกคุณค่าของ 2 อย่างนี้ออกจากกันให้ชัดเจน มิฉะนั้นอาจเกิดอคติในการประเมินคุณค่าได้

วรรณคดีกับจิตวิทยา

ในการกล่าวถึงความมุ่งหมายแต่เพียงให้ผู้วิจารณ์ ได้ใช้ความรู้ที่เกี่ยวกับจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ประกอบความเข้าใจ และตีความหมายของวรรณคดีได้ตามสมควรแก่กรณี ส่วนการศึกษาเพื่อวิจารณ์วรรณคดีในแง่จิตวิทยา ซึ่งต้องอาศัยหลักจิตวิทยายังขึ้นไปนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาหาความรู้สูงยิ่งขึ้นจึงจะช่วยให้การวิจารณ์ ได้ผลดีจริง นักจิตวิทยาเช่น ฟรอยด์ จุง แอดเลอร์และซัลลิแวนศึกษาพฤติกรรมและจิตใจมนุษย์ และตั้งทฤษฎีทางจิตวิทยาขึ้น เป็นทฤษฎีทางจิตวิเคราะห์ นักวิจารณ์แนวจิตวิทยาได้รับเอาทฤษฎีเหล่านี้มาใช้วิเคราะห์แรงจูงใจ และพฤติกรรมของตัวละครในวรรณคดีและบางครั้งก็ใช้ในการวิเคราะห์ผู้แต่งอีกด้วย

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับปมต่างๆ ของ ฟรอยด์ ได้แก่ *มออีเลคตรา* (Electra Complex) ซึ่งเกี่ยวกับความรู้สึกผูกพันของลูกสาวที่มีต่อพ่อ ทำให้ไม่ชอบแม่ หรือ *ปมอิดิปัส* (Oedipus Complex) ซึ่งเป็นความผูกพันของลูกชายกับแม่ ทำให้ไม่ชอบพ่อ หรือทฤษฎีว่าด้วยจิตใต้สำนึก ทำ

ให้เกิดจินตนาวันแม่งอยู่ในใจของมนุษย์ เช่น ความปรารถนาความตาย (desire for death) ได้มีผู้นำมาใช้ในเชิงวิเคราะห์จิตช่วยให้เข้าใจเนื้อเรื่อง เข้าใจบุคคล ตลอดจนเข้าใจสัญลักษณ์ต่าง ๆ มากขึ้น ดังเช่นที่ วิลเลียม เอมป์สัน (William Empson) วิเคราะห์เรื่องอลิซ อิง วันเดอร์ แลนด์ (Alice in Wonderland) ใช้นิทานสำหรับเด็กให้เป็นบทวิจารณ์สำหรับผู้ใหญ่ได้

แต่อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ตัวละครโดยใช้ทฤษฎีทางจิตวิทยา¹¹ อาจเกิดปัญหาในการวิจารณ์เช่นได้ เช่น

1) อาจทำให้ผู้วิจารณ์อ่านวรรณคดีเช่นเดียวกับที่อ่านหลักฐาน หรือบันทึกทางจิตวิทยาซึ่งจะเป็นผลเสียด้านคุณค่าทางสุนทรียภาพ

2) ผู้วิจารณ์อาจมีความโน้มเอียงในการตีความในแง่จิตวิทยาจนเกินกว่าความจำเป็น ผลให้พยายามแสวงหาเนื้อเรื่องที่จะเหมาะสมกับทฤษฎีและทำให้วรรณคดีเป็นแต่เพียงบทขยายความหรือตัวอย่างประกอบของทฤษฎีทางจิตวิทยาเท่านั้น

3) การมุ่งวิเคราะห์วรรณคดีในด้านจิตวิทยาอย่างเดียวทำให้เกิดความคิดในแง่เดียว ตื้นเขิน และมองข้ามเรื่องอื่น ๆ ที่มีปรากฏอยู่ในวรรณคดีนั้นด้วย เช่น การพยายามศึกษาตัวละครเอกคือ แอมเลท (ละครเชกสเปียร์) ในแง่จิตวิทยาก็อาจจะทำให้ไม่สนใจในเรื่องอื่น ๆ เช่น เรื่องทางศาสนา การเมืองและศิลปะการวางโครงเรื่องอย่างทักมึนเดี่ยว ตรงกันข้ามจากตอนต้น มาเป็นตอนเศร้าอย่างฉับพลัน

อย่างไรก็ตาม การวิจารณ์ในระดับนี้ (ตามกระบวนวิชานี้) การใช้สามัญสำนึก การใช้ประสบการณ์ ความหยั่งเห็น (Insight) เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ ตามความต้องการจำเป็น (Fundamental needs) เป็นเครื่องช่วยการพิจารณาตัวละครและพิจารณาผู้แต่ง ก็พอจะใช้เป็นประโยชน์ในการวิจารณ์ได้ แต่การวิจารณ์จะเป็นผลดียิ่งขึ้น ถ้าได้อาศัยทฤษฎีและความรอบรู้ด้านจิตวิทยา

ข้อมูลประกอบการวิจารณ์ยังมีแง่อื่น ๆ อีกหลายประการ เช่นวรรณคดีกับประวัติศาสตร์ วรรณคดีกับนาฏศิลป์ และวรรณคดีกับศาสตร์อื่น ๆ เป็นต้น กล่าวมานี้พอเป็นตัวอย่างเท่านั้น